

Hagar, den osynliggjorda som såg Gud

Av Håkan Bengtsson

Hagar är en person som kommit i skymundan. Ett skäl till detta är hur Paulus i Galaterbrevet 4:21-27 jämför Hagar med Sinaiförbundet som det förbund som föder sina barn till slavar (v. 24). En sådan formulering har negativt påverkat kristnas syn på Sinaiförbundet och därmed judendomen. Många uttolkare betraktar därför Hagar som en förtryckt slavinna. Sara däremot var den fria, uppburna kvinnan. Hon blev den som förde folkets genealogi vidare.

Sådana generaliserande tolkningar bör ifrågasättas. Texten i Första Mosebok är perspektivrik och framställer inte Hagar som ett obetydligt offer: Hon är den första som ger Gud ett namn, "Du är seendets Gud" (16:13), hon får liksom Abraham ett löfte om att bli början på ett folk. Hon föder Ismael, som blir far åt de folk som bor österut, i öknen. Hon är en matriark.

Att Hagar kallar Gud "seendets Gud", på hebreiska *el-roi*, är heller inte obetydligt. "Ingen kan se Gud och leva", brukar devisen vara från Bibelns texter. Hagar säger dock – för så kan man tolka den svårtydda hebreiskan – *hagam halom ra'ti achare ro'i*, "sedan han såg mig, har jag inte fortsatt se?". Att Gud både såg och såg till Hagars situation, är tydligt. Här antyds även något unikt: att Hagar ser Gud, vilket gör henne framträdande i texten. Desto dystrare att hon senare blivit osynliggjord.

Däremot i en av de rabbinska tolkningarna av Första Mosebok (Bereshit Rabbah, från ungefär 300-400 talen) uppfattas Hagar vara en egyptisk prinsessa. Faraos skänkte henne som en gåva till Sara, efter en av vistelserna i Egypten. Man tolkar hennes namn Hagar som att det hör ihop med verbet, 'agar, "plocka, välja ut". Det skulle då i sammanhanget betyda "något utvalt" eller "belöning" (Ber. Rab. 45.1). Poängen är att Faraos inte skänkte vem som helst till Sara, utan sin egen dotter. Då det senare uppstod rivalitet mellan Sara och Hagar, kan man förstå detta som att det är två betydelsefulla kvinnor som har en konflikt. På berättelseplanet kan även Saras namn ge en fingervisning. Det kan återges med betydelsen "furstinna" på hebreiska.

I islam har Hagar, eller *Hajar* på arabiska, en framträdande position. Eftersom man räknar Ismael som Abrahams förstfödde son, blir Hagar stammoder till de arabiska ökenfolken och senare även till profeten Muhammad. Samma tanke som hos rabbinerna, att hon är en egyptisk prinsessa, finns också i de muslimska berättelserna kring Hagar. Hennes ursprung är kungligt och hon blir profetens stammoder.

En skillnad gentemot de bibliska berättelserna som förlägger händelserna med Hagar till trakterna Be'er-Sheva placerar man i muslimsk tradition fördrivandet ut i öknen till Mekka. På det viset ges berättelsen en muslimsk legitimitet. Under den stora vällfärden *Hadj*, återspeglas Hagars desperata sökande efter vatten genom att man sju gången springer mellan bergen *al-Safa* och *al-Marwah* utanför Mekka. Källan där hon till slut fann vattnet är ingen mindre än *Zamzam*, där pilgrimerna släcker sin törst. Hagars bokstavliga utsatthet och nöd är alltså en central del av pilgrimstraditionerna vid vällfarten.